

Tržaško (literarno) življenje Ludvika Oblaka in Zorka Simčiča

DOI: 10.4312/SSJLK.61.129-138

Urh Ferlež, Filozofska fakulteta, Univerza Karla in Franca v Gradcu, Gradec;
urh.ferlez@uni-graz.at

Besedilo obravnava vlogo Trsta kot izseljenskega pristanišča in slovenska literata Ludvika Oblaka in Zorka Simčiča, ki sta mesto vsak po svoje literarno doživela. Oblak, rojen v Trstu, je pozneje emigriral v Sovjetsko zvezo, Simčič pa je v mestu našel začasno zatočišče, preden je odšel v Argentino. Če je Trst za Slovence v matici predstavljal okno v svet, je izseljencem pomenil vez z domovino. Prispevek skozi literaturo obeh avtorjev pogleda na nekatere zgodovinske dogodke in tudi ideološke delitve v 20. stoletju.

Trst, Zorko Simčič, Ludvik Oblak, izseljenska književnost

This article discusses Trieste's role as a port of emigration and the Slovene writers Ludvik Oblak and Zorko Simčič, who each described their own experience of the city in their works. Oblak was born in Trieste and later emigrated to the Soviet Union, whereas Simčič found temporary refuge in the city before leaving for Argentina. For Slovenes in Austria-Hungary, Trieste was a window into the world, whereas for emigrants it was a link to their land of origin. This article examines certain historical events and ideological divisions in the twentieth century through the literature of both authors.

Trieste, Zorko Simčič, Ludvik Oblak, migrant literature

Uvod

Z razvojem pristanišča je Trst postal okno v svet za avstrijske dežele, s tem pa tudi za Slovence, ko so se proti koncu 19. stoletja in v začetku množično izseljevali – tudi preko Trsta. V prispevku povzemajoče predstavim zgodovino Trsta kot izseljenskega pristanišča,¹ zatem pa prikažem usodi z njim povezanih izseljenskih literatov, katerih poti so vodile prav skozi Trst. Prvi je kot rojen Tržačan odšel v Moskvo, drugi se je odpravil v Buenos Aires. Izbrana avtorja, ki ju torej povezuje Trst, sta bila različno nazorsko naravnana in sta mesto

- 1 Množično izseljevanje je povzročilo, da je avstrijski del Avstro-Ogrske razglasil Trst za nacionalno izseljensko pristanišče (za ogrski del je bila to Reka). S tem je država imela nad izseljevanjem več nadzora, prav tako pa je s tem skušala doseči, da bi se več ljudi izselilo preko domačih pristanišč (Kalc 2015).

Urška Perenič (ur.): *Trst v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*.

Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2025

(zbirka Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 61)

ISSN 2386-0561, e-ISSN 2386-057X

ISBN 978-961-297-602-6, 978-961-297-603-3 (PDF)

ter dogodke v prvi polovici 20. stoletja tudi drugače literarno (po)doživela, zaradi česar se nam preteklost v mestu v zalivu² kaže v večplastnejši podobi.

Trst in slovenski izseljenci

Izseljevanje je pomembno zaznamovalo zgodovino Slovencev. Vse do zadnjih desetletij 19. stoletja so se Slovenci izseljevali predvsem zaradi sezonskega dela, odhajali so delat kot agrarni delavci ali drvarji (največ v Severno Ameriko in Brazilijo), medtem ko je za obdobje od osemdesetih let 19. stoletja do začetka prve svetovne vojne značilen val množičnega izseljevanja, ki so mu botrovali predvsem gospodarski razlogi. Takrat je slovensko ozemlje zapustilo okrog 300.000 ljudi, kar je predstavljalo tretjino naravnega prirastka; večina izseljencev iz tega vala je odšla v ZDA. Izseljevanje se je iz podobnih razlogov nadaljevalo po prvi svetovni vojni; veliko Slovencev, ki so se po vzpostavitvi Rapalske meje znašli v Italiji, se je izselilo v Južno Ameriko (okrog 20.000 ljudi). Celinci so se selili predvsem v zahodno Evropo, saj so ZDA vpeljale zaporo doseljevanja. Po drugi svetovni vojni se je okrog 6000 Slovencev izselilo iz političnih vzrokov (Vovko 1990: 233).

Mesto Trst je svoj ekonomski razcvet začelo doživljati v 18. stoletju, ko se je iz obmorskega mesteca spremenilo v glavno пристanišče Habsburškega imperija. Leta 1719 je Karel VI. pristanišču podelil status svobodnega pristanišča, ki je prinesel razcvet trgovine in pristaniške dejavnosti. V nasprotju z intenzivno trgovinsko pristaniško dejavnostjo pa je potniški promet ostal v povojih. Prve potniške ladje družbe Lloyd z izseljenci so odplule v osemdesetih letih 19. stoletja, vendar se redne povezave niso obdržale. Te je Trst vzpostavil šele leta 1904, Avstro-Ogrska pa je Trst in Reko razglasila za nacionalni izseljenski pristanišči. Liniji za ZDA se je leta 1908 pridružila še linija za južnoameriške države, 1912 za Kanado. V letih do prve svetovne vojne je v Ameriko odpotovalo 220.000 potnikov, od tega 60 % iz Avstro-Ogrske. Poudariti je treba, da se večina Slovencev ni izselila preko tržaškega pristanišča, temveč iz pristanišč v zahodni Evropi (npr. Hamburg, Rotterdam in Le Havre). Od tod je držala krajša pot proti severnoameriškim pristaniščem (iz Trsta je bilo bližje do Južne Amerike, a v tem času se tja še ni tako množično izseljevalo). Iz Trsta so zato bolj odhajali potniki iz neposrednega zaledja (Furlanija, Goriška); med drugimi so v Egipt odhajale poznane aleksandrinke. Iz Trsta do drugih pristanišč pa so tisti, ki so se odpravili v svet, potovali tudi z vlakom (Kalc 2015: 78–80).

Trst je status »nacionalnega izseljenskega pristanišča« dobil v dobi, ko je bil nanj pravzaprav nepripravljen. Modernejša pristanišča tistega časa so namreč za potnike, ki so morali v mestu nekaj časa čakati na izplutje, uredila od mesta ločene nastanitve. Tolikšna množica ljudi je predstavljala grožnjo javnemu redu, obstajala so tveganja za izbruh bolezni.

2 Besedna zveza je seveda izposojena pri pisateljskem velikanu Borisu Pahorju, v zadnjih letih se mu znova z raziskovanjem njegovega opusa približuje literarna zgodovinarica Urška Perenič (Perenič 2024a in 2024b).

V desetletju pred izbruhom vélike vojne je v mestu med bodočimi izseljenci vladal kaos, če poleg izbruhov bolezni omenimo pojav prostitucije; manj premožni so bili prisiljeni spati po ulicah in so bili lahek plen za zaslužkarje. Potniki iz Trsta so bili zaradi neustreznih pregledov s strani ameriških oblasti deležni nadpovprečnega števila repatriacij iz ZDA, sploh če naredimo primerjavo s potniki, ki so pripluli v ZDA iz drugih pristanišč. Neodločna mestna in dunajska politika problematike nista zadovoljivo uredili vse do vojne, ko je promet popolnoma ponehal (Kalc 2015: 80–85).

Slovenci, ki so do konca prve svetovne vojne skoraj v celoti živeli v Avstro-Ogrski, so bili po njenem razpadu razdeljeni na štiri nacionalne države. Izseljevanje se je nadaljevalo, na od vojne prizadetih območjih pa še okrepilo. Raziskovanje te dobe slovenskega izseljevanja otežuje dejstvo, da so bili Slovenci v statistikah pogosto zavedeni npr. kot Italijani ali Jugoslovani. Tržaško pristanišče je v Kraljevini Italiji dobilo še več čezoceanskih povezav (poleg Severne in Južne Amerike še Egipt, Kitajsko, Avstralijo) (Gatti 2012). Selitve čez lužo so se nadaljevale v dvajsetih letih 20. stoletja, ko se je iz bodoče Dravske banovine izselilo 18.700 ljudi (tj. predstavljalo 80 % vseh čezoceanskih selitev v dobi med vojnami), iz Julijske krajine v Južno Ameriko pa okrog 27.000. Zgodovinarji še niso raziskali, koliko teh izseljencev je potovalo čez Trst, predvidevamo pa lahko, da je to pristanišče izbrala večina migrantov iz Julijske krajine. Ob izbruhu svetovne gospodarske krize je čezoceansko izseljevanje usahnilo (Kalc 2020: 169–245).

Ludvik Oblak – Cecilij Urban

France Bevk v uvodu k avtobiografski pripovedi Cecilija Urbana (1888–1958), ki se je rodil kot Ludvik Oblak (in zato nosi njegovo delo naslov *Zgodba o Viku*), potoži, da je podal zgodbo le o letih, ki jih je Oblak preživel v Trstu in Italiji, ne pa tudi v letih med prvo svetovno vojno in oktobrsko revolucijo, ki bi utegnili bralce bolj zanimati (Bevk 1967: 6). Vendar za namen našega prispevka, ki se osredotoča na Oblakovo tržaško dobo, povsem zadostuje. Pisatelj, bibliograf in prevajalec (v zgodbi torej nosi ime Viko) se je rodil na dan smrti svojega očeta. Ta je bil fizični delavec v tržaškem pristanišču in je umrl v nesreči pri delu; ko je njegova mati videla možovo truplo, je namreč doživela šok in fanta prezgodaj rodila kar v pristanišču. Tako je bil Viko na svojstven način že od rojstva povezan oz. zaznamovan z morjem in pristaniščem (Urban 1967: 16). Ovdovela mati ga je nato dala v rejo sorodnikom v Soško dolino. V Gorici je končal prvi razred gimnazije, ostale pa v Trstu. Urban v svoji spominski pripovedi skozi optiko mladeniča razloži, zakaj je postal prav takšen, kakršen je bil. Svetovljanski Trst ga je v večnarodni monarhiji izoblikoval v izobraženega poliglota, prepričanega komunista, zavednega Slovenca, rusofila in antiklerikalca. Mladi Viko, ki je pisateljev alter ego, je že v Gorici s sošolcem Ivanom Ivanom sanjaril o Rusiji. V stiku sta ostala tudi po Vikovem odhodu v Trst. V enem od pisem je Ivan pisal Viku: »Dobro si naredil, da si odšel v Trst zato, ker je tam morje in veliko ladij, in ko bom jaz prišel k tetki na počitnice, se bova lahko vkrcala na ladjo kot mornarčka in odpotovala od tam v Rusijo.« (Urban 1967: 80)

V nadaljevanju izvemo še več o pristanišču, saj dela Viko kot pisar pri plovni družbi. Pristanišče predstavi kot nekakšno mesto v mestu:

Vzdolž morja se je vlekla kot širok, dolg pas obala, v katere krivulji je ležal globok, prostoren zaliv, od koder je bilo slišati tako podnevi kot ponoči hreščanje žerjavov, trušč železa, zvenčanje ladijskih vitlov, kdaj pa kdaj pa je vse to prevpila tuleča sirena. V bližini pomolov so se vlekla dolga, umazana skladišča in so širila vse vrste vonjav, ter pisarne, krčme, kavarnice, ki so se zelo razlikovale od restavracij in kavarn v mestu. Nad zalivom so ždele visoke, od burje oškrbljene hiše, v katerih so mrgoleli delovni reveži, ki so služili kruh z najrazličnejšim delom v pristanišču. (Urban 1967: 135)

Pripoved sklene z opisom okolice in spregovori o narodnostni sestavi meščanskega prebivalstva. Zgodba o Viku se prav tako dotika izseljevanja. Najprej se namreč v Ameriko izseli sorodnica Jelica. V njeno vas so prišli emigrantski uradniki in nekaj vaščanov prepričali, da so prodali premoženje in odpotovali. Jelica večer pred odhodom parnika večerja pri Vikovi materi, prespati pri njih pa ne sme, ampak se mora vrniti v pristaniško barako, sicer ji vozni listki lahko propadejo (Urban 1967: 108–109). Urban je v zgodbo vključil še več zanimivih podrobnosti iz tržaškega vsakdana, kot so na primer navade različnih narodov, ki so živeli v mestu, način življenja, prehrana, obleka pripadnikov delavskega razreda ipd. Jelica odpotuje z ladjo Cunard Line, ki je velika čezoceanska. Ko Viko njen odhod opazuje s pomola Marije Terezije, sreča ukrajinsko deklico Ganusjo, ki pa se bo z družino izselila v Argentino (Urban 1967: 116–117).

Ker se v Ganusjo zagleda, se v želji, da bi jo znova videl, odpravi gledat odhod njene ladje. Odhod ladje pokaže čustveno težo izseljevanja, saj ljudje zapuščajo dom in bližnje:

Ko je Viko pritekel na pomol, se je ogromna, črna ladja počasi obračala in usmerjala svoj kljun na odprto morje. Krma in desna paluba, obrnjeni k obali, sta bili na gosto polni izseljencev. Množica spremljajočih se je gnetla na pomolu. Eni so se oproščali³ od ljudi, ki so za vedno zapuščali svoje rodne kraje in se poslavljali od vsega, kar je bilo ljubo njihovemu srcu, in to samo zato, ker se zanje ni našel niti košček kruha [...] Ladja je zadrgetala, se vzravnala in se začela oddaljevati od brega. Moški na ladji so sneli klobuke in se globoko priklonili zemlji, ki je bila zdaj od njih že odrezana z jeklenim pasom morja. Tisti, ki so ostali na bregu, so prav tako sneli klobuke in z njimi mahali odhajajočim. Ženske so zajokale, otroci so začeli vpiti. Ne, očitno ni bilo moči potočiti vseh grenkih solza, očitno je bilo, da ni bilo konca joku onesrečenih. (Urban 1967: 120–121)

Prizor poslavljanja prekine Vikova ugotovitev, da je poleg Ganusje na ladji tudi Dalmatinec, ki je nedavno vodil krvavo zatrito stavko v pristanišču, zdaj pa mu je torej uspelo pobe-

3 Tu gre za prevajalsko napako Dušana Željeznova, v izvirniku na tem mestu stoji glagol *проститься* (*prostit'sja*), kar pomeni 'posloviti se'.

gniti oblastem. Urban v svojo pripoved vpleta duhovite spomine: omeni Tržačana, ki je na svojega psa prilepil rdečo zvezdo (simbol komunizma), pod rep pa mu je namestil dvo-glavega orla. Za sprehajanje tako napravljene-ga ljubljenska je seveda dobil zaporno kazen (Urban 1967: 121).

Urban je prvo leto gimnazije obiskoval v Gorici, leta 1908 pa je maturiral v Trstu, kjer je kratek čas delal kot stavec in korektor. Obzorja mu je pomagalo razširiti delo v knjižnici slovenskega jezuita patra Vollbarta. V razgretih nacionalnih in socialnih razmerah se je izoblikoval v izobraženega anarhista, socialdemokrata in slovanofila. Leta 1908 je iz Trsta pred zaporno kaznijo prebegnil v Italijo in v Firencah študiral filologijo. Ime Cecilij je prevzel, ker je za prebeg uporabil ponarejene listine na ime Cecilije Urban.⁴ Pri tem je izbrisal »a« in zamenjal fotografijo. Pisal je za socialistično časopisje, med drugim o slovenski zgodovini. V Firencah se je družil z ruskimi političnimi emigranti in med njimi spoznal svojo bodočo ženo Ano Kolpinsko, tudi prevajalko. Med prvo svetovno vojno se je boril kot srbski prostovoljec. *Zgodba o Viku* se zaključi prav z njegovim vstopom v srbske vrste.⁵ Po vojni je simpatiziral z oktobrsko revolucijo in se leta 1922 z ženo preselil v Sovjetsko zvezo, kjer je opravljal več služb: bil je bibliotekar in bibliograf pri več državnih institucijah (v botaničnem vrtu blizu Jalte, na Inštitutu svetovne literature Maksim Gorki v Moskvi, med vojno je ta inštitut nekaj časa deloval v Taškentu). Imel je stike z drugimi v Moskvi živečimi Slovenci (npr. Tržačanom Ivanom Regentom⁶). V ruščino je prevedel več del slovenske književnosti: Ivana Cankarja, Franceta Prešerna in Prežihovega Voranca. Leta 1941 se je ob nemškem napadu na Sovjetsko zvezo kljub visoki starosti javil za prostovoljca, rekoč, da se bojuje »za

Slika 1: Urban (v ozadju) in Germanetto z ženama, na balkonu Germanettovega stanovanja v Moskvi (vir: osebni arhiv Giovanne Germanetti, pridobil Ravel Kodrič)

4 Tudi zgodba Cecilije Urban (1886–1952) se bere kot nekakšen roman. Odraščala je kot hči železničarja v Trstu. Študirala je paleontologijo na Dunaju, kljub vabilu se tržaškim anarhistom ni pridružila, je pa z nekaterimi od njih prijateljevala. Kot študentka je potovala v Rusijo. Poročila se je s študijskim kolegom Fritzem Kautskim, ki je bil tudi paleontolog in geolog. V istem prijateljskem krogu je bil tudi biolog Ljudevit Kuščer, ki pa se je poročil s Fritzevo sestro. Fritz Kautsky je kot geolog delal v Skandinaviji (največ na Švedskem), medtem ko za Cecilijo ni poznano, da bi se znanstveno udeleževala. Po očetovi poti je šel tudi njun sin Gunnar Kautsky. Cecilija Urban je pokopana na pokopališču v Danderydu severno od Stockholma (Ivašič 2022, avtorica je o Ceciliji in Ceciliju Urbanu za RAI pripravila tudi daljšo radijsko oddajo).

5 O vojaškem udeleževanju Ludvika Oblaka je pisal Marijan F. Kranjc, ki je v arhivih preveril več navedb iz Klopčičeve biografije (Kranjc 2015).

6 Prijateljeval je tudi z italijanskim v Moskvo prebeglim pisateljem Giovannijem Germanettom, ta je Urbanu tudi napisal nekrolog (Germanetto 1959).

Moskvo in Trst«. Rojstnega mesta pa ni nikdar pozabil. Svojo *Zgodbo o Viku*, ki jo je napisal v ruščini, izšla pa je postumno (uredila jo je vdova Ana), je začel z besedami »Posvečam mestu Trstu« (Klopčič 1967) – in se z njo literarno zapisal rodnemu mestu.

Zorko Simčič

Zorku Simčiču je bilo begunstvo, kakor je sam dejal, usoda. Rodil se je leta 1921 v Mariboru staršema iz Goriških brd, ki sta kot več Primorcev zaradi fašizma iskala boljše življenje na Štajerskem. V Mariboru je končal nižjo gimnazijo, po nemški okupaciji je šolanje nadaljeval v Ljubljani na učiteljskišči. Italijanska oblast ga je za nekaj mesecev internirala v Gonarsu. Po vrnitvi v Ljubljano je sodeloval pri Zimski pomoči, organizaciji, ki je pomagala vojnim beguncem in je bila naravnana protikomunistično. Po kapitulaciji Italije je delal kot uradnik (»cenzor«) na Tiskovnem uradu Ljubljanske pokrajine. V zadnjih dneh vojne se je umaknil na avstrijsko Koroško ob Vrbsko jezero, kjer je bil tolmač za angleško vojsko. Oktobra 1945 ga najdemo v Rimu, kjer je nekaj časa delal kot *liftboy* v hotelu, proti koncu leta 1946 pa se odpravil v Trst, ki je bil tedaj pod Zavezniško vojaško upravo. Na slovenskem Radiu Trst je napovedoval ter pripravljaval kulturne in humoristične oddaje. Za radio je med poslušalci vladalo veliko zanimanje, saj je slovenska beseda na Primorskem po prepovedih iz časa fašizma znova odmevala. O uspehu radia, ki ni ostal niti pri ameriškem vojaštvu v Italiji, govori naslednja anekdota:

Nekoč je prišel iz Rima visok ameriški funkcionar, in ko je rojake vprašal, kaj je v Trstu zanimivega, so mu tržaški Američani dejali, da med drugim slovenska radijska postaja. Italijani so se seveda škandalizirali in zadeva je baje odmevala celo v nekem italijanskem dnevniku ... (Pibernik, Simčič 2019: 143)

Slika 2: Simčičev vpisni list s tržaške univerze (vir: pisateljev osebni arhiv)

Trst je bil po vojni tudi nekakšno križišče slovenskih protikomunistično usmerjenih beguncev, ki so pomembno sodelovali pri ponovnem vzpostavljanju slovenskega šolskega, kulturnega in političnega življenja v mestu. Za kratek čas je Simčič pri tej kulturni obnovi pomagal. Kot za mnoge druge je bil Trst tudi zanj kratka postaja, preden so emigrirali kam drugam. V Simčičevem t. i. tržaškem obdobju je izhajala tudi revija *Mlada setev*, katere sourednik je bil Simčič in kjer so objavljala poznana slovenska peresa, omenimo naj Vinka Beličiča (1913–1999), Karla Mauserja (1918–1977), Ludveja Potokarja (1923–1965), domačinko iz bližnje Sežane Jolko Milič (1926–2021), Rada Lenčka (1921–2005), Tineta Debeljaka (1903–1989), za likovno opremo sta skrbela na primer Bara Remec (1910–1991) in France Gorše (1897–1986) (Simčič to imenuje begunski literarni krog). Iz strahu za lastno varnost so večinoma objavljali pod psevdonimi, jugoslovanska obveščevalna služba OZNA je njihovo delo pozorno spremljala, nekatere njihove sodelavce je zaprla ali ubila. Kljub uspešnemu kulturnemu udejstvovanju se je Simčič leta 1948 odločil za selitev v Argentino. Odplul je iz Genove. V Buenos Airesu je bil eden izmed najpomembnejših stebrov tamkajšnjih slovenskih kulturnih organizacij in je nadaljeval s pisateljevanjem. Po osamosvojitvi Slovenije se je vrnil v Ljubljano, kjer živi še danes (Pibernik, Simčič 2019: 144–149).

Trst je našel pot v več njegovih literarnih del, ob čemer si bomo na kratko pogledali tista, kjer se povezuje s tematiko izseljenstva in begunstva.

Simčič je že v tržaških radijskih letih napisal igro *Žalostna pesem*. V njej mati po vojni v Trstu obišče grob hčere, ki je padla kot partizanka. Na grobu sreča hčerinega nekdanjega sošolca, ki je kot domobranec iz Ljubljane pobegnil v Trst. Igra iz leta 1946 je eno prvih del, ki je načelo oz. napovedalo žgoče vprašanje sprave (Pibernik, Simčič 2019: 147).

Trst se pojavi tudi v pripovedi *Troje src se je srečalo*.⁷ V ospredju je zgodba nosečnice, ki pride iz begunskega taborišča na jugu Italije v Trst, da bi se otrok rodil na domači zemlji (Simčič 1947: 124).

Trst je motivni drobci v noveli *Črni tekač*. Popisano je srečanje pripovedovalca z nekdanjim partizanom, ki je, razočaran nad revolucionarnim nasiljem, po vojni emigriral v Buenos Aires. Je mojster strugar in rezbar, ki svoje travme zdravi z izdelovanjem šaha. Komplet figur, ki ga pokaže pripovedovalcu, prispevajo slovensko zgodovino v malem: figure predstavljajo Kralja Matjaža, Alenčico, tolminske puntarje, Desetnico in Martina Krpana – stoječega pred trdnjavo, ki predstavlja Trst. Njegov šah na ironičen način ponazarja tragedijo Slovencev med vojno in izgubo etničnega ozemlja:

»Hočeš videti, recimo, mojo slovensko otvoritev? V svetu jo imenujejo diplomatska otvoritev.«
Ne da bi čakal na odgovor, je nadaljeval: »Tako gre.«

Zgrabil je za tri trdnjave – Trst, Gorico in Celovec – in jih odložil poleg šahovnice. »Tako se prične ...«

»Tako se vendar ne igra!« sem dejal z nasmehom. »Je proti pravilom!«

7 Objavljena pod psevdonimom Bine Šulinov.

»Proti pravilom? Čigavim? Tako pač so igrali, tako smo igrali ... In zdaj nadaljujemo. Jaz sem oboje: beli in črni, tako kot je tolikokrat v življenju ...« (Simčič 1993: 20)

Motiv Trsta kot okna v svet je nadgrajen v Simčičevem modernističnem romanu *Človek na obeh straneh stene*. Knjiga o brezimnem (anti)junaku romana, ki je avtobiografsko zaznamovan, je izšel leta 1957 v Buenos Airesu, v Sloveniji pa šele po osamosvojitvi. Časovno je postavljen v vojno-revolucijska leta, ki so zgolj kulisa, na kateri se odigrava protagonistov eksistencialni razkol. Čeprav je politični begunec in trdno na protirevolucijski strani državljanske vojne, ne obsoja nikogar in predvsem ne jadikuje nad zgodovinsko usodo, saj se prava vojna odvija v njem samem. (Kos 2021: 67)

V romanu se skupaj s protagonistom gibljemo med povojnim življenjem v Buenos Airesu in časom v predvojni in medvojni Ljubljani. Vmes pa je Trst, ki je nekakšen medprostor – med slovensko in argentinsko tujino namreč, kakor ju doživlja. Trst se v romanu prvič kot dogajališče pojavi v povezanosti z nacistično okupacijo, ko protagonist odpotuje na pogreb brata domobranca, ki je padel na Krasu. Potuje skupaj z bratovim nekdanjim dekletom Katjo, s katerim se tudi zbliža. Pozneje, že v Trstu po vojni, izve, da naj bi bila za razliko od njega podpornica NOB, to je, »ko ni nihče vladal v Trstu, oziroma so vladali vsi, ki so nosili revolver za pasom«. (Simčič 1957: 156)⁸ Prav tako se v romanu omenja povojno nasilje OZNE nad ljudmi, ki so se umaknili v mesto. Stiska človeka, ki so ga težka leta okupacije, bratomorstva in naposled še begunstva prisilila v globoko in dolgotrajno refleksijo (ne pa strla ali zagrenila), naj vsaj nekoliko približa naslednji odlomek, v katerem reflektira tragične dogodke, ki jih je doživel.

»Zdaj je šele isto sam ...« je spregovoril skoraj naglas. Misli so mu ušle k ženi, ki ni mogla na pogreb, potem je pomislil na tistega, ki mu je ubil brata, na tiste, ki so noč pred pogrebom pognali pri Postojni tirnice v zrak, da se ne more vrniti in da more čakati. Kasneje je večkrat premišljal, kako se v njegovem življenju nič ne bi spremenilo, ko bi se bil še isti dan mogel vrniti k ženi. Potem je mislil na Katjo, na njene neznane sorodnike, ki so pred meseci odšli iz nemirnega Trsta nekam na Bergamaško, pa se še niso vrnili. Mislil je na komandanta, ki je bil zaradi ponavljajočih se rdečih jurišev na zunanje postojanke že nekaj noči skoraj brez spanja in se mu je, medtem ko so v eni sami noči prišla tri odposlanstva kmečkih žensk prosit za slovenske šole, na pol v omotici opravičeval, da jima za naslednjo noč ni mogel preskrbeti več

8 Snov romana je deloma avtobiografska, Simčič je res izgubil brata, ki je padel kot domobranec. 8. februarja 1943 je potoval v Trst na njegov pogreb, ta dan bi moral Simčič prejeti Prešernovo nagrado mesta Ljubljane za roman *Prebujenje*. Če bi na podelitvi bil, bi mu nagrado izročil slovenski politik in pisatelj Stanko Majcen. Čeprav se Simčič in Majcen nista nikoli srečala, sta si po drugi svetovni vojni dolgo pošiljala pisma. Korespondenca je ohranjena in objavljena. Ker je jugoslovanska oblast nadzorovala pisma, ki jih je pošiljala politična emigracija v domovino, sta Simčič in Majcen pošiljke odpošiljala na imena drugih ljudi ali lažna imena in na naslove za jugoslovansko mejo, pogosto v Trst. Na ta način je bilo mesto po drugi svetovni vojni okno v in iz domovine tudi po poti pisem (Simčič 2000: 10).

ko ene same sobice doli v Via Milano. »Tam prenočujejo skoraj vsi, ki pridejo iz Ljubljane.« (Simčič 1957: 91)

Simčičeva begunska pot se dejansko sklepa z vrnitvijo v Ljubljano leta 1994, simbolično pa z romanom *Poslednji deseti bratje*, ki ga je pisal več kot tri desetletja; v Argentini in Sloveniji, izdal pa pri svojih devetdesetih leta 2012. Roman je kolaž 21 izseljenskih in begunskih zgodb, ki na več kot sedemsto straneh tkejo pripoved o kolektivni usodi tujstva, izseljenstva in begunstva. Pisatelj uporabi tudi mit o desetništvu, ki ponazarja, kot pravi sam, usodo žrtvovane generacije, ki ji pripada sam in je torej morala emigrirati.

Sklep

Trst je v 20. stoletje vstopil kot svetovljansko mesto, ki si je do prve svetovne vojne in po njej počasi utrdilo status izseljenskega pristanišča, od koder so tedaj ladje v svet odpele predvsem ogromno ekonomskih migrantov. *Zgodba o Viku* opisuje ta avstrijski Trst in njegovo ganljivo izseljensko realnost skozi oči mladega Ludvika, ki mu Amerika »vzame« sorodnico Jelico in najstniško simpatijo Ganusjo. Po vojni je Ludvik Oblak, po spletu naključij kot Cecilij Oblak, predvsem zaradi svojega tedaj kaznivega komunističnega prepričanja, tudi sam iz mesta v zalivu emigriral v Sovjetsko zvezo.

Italijanski fašizem je po vojni iz kozmopolitskega Trsta z raznarodovanjem skušal narediti le italijansko mesto, kar je na pot pognalo na tisoče beguncev. Med njimi sta se znašla tudi starša Zorka Simčiča, ki sta iz Goriških brd emigrirala v Maribor. Strah pred revolucionarnim nasiljem je Simčiča pregnal v Rim in naposled Trst, kjer so takoj po vojni našli bolj ali manj varno zavetje mnogi protikomunisti in nekdanji domobranci. Nekateri so v mestu ostali, drugi so ga zapustili in emigrirali čez ocean v Ameriko ali druge dežele, od koder je bilo ohranjati stik s socialistično Slovenijo težko ali nemogoče. Mesto je na razočaranje Slovencev ostalo v Italiji, kljub temu pa se je v njem obnovila močno razvejana mreža kulturnih in političnih organizacij. Nekatere od njih so bile tesno povezane s slovensko poveljno politično emigracijo po svetu in so zanje predstavljale enega redkih možnih stikov z osrednjim slovenskim prostorom.

Trst je bil tako nekoč za Slovence v matici okno v svet, za tiste po svetu pa okno v matico. Za Simčiča stena, na katere ene ali drugi strani – včasih pa na obeh – se je v 20. stoletju znašel slovenski narod. Tako geografsko kot politično, ideološko in kulturno. Vprašanje za 21. stoletje je, koliko nam je to steno že uspelo podreti ali zaobiti. Oblak in Simčič se nista nikdar srečala, zato lahko le ugibamo, ali bi bil njun pogovor spor ali ustvarjalna debata dveh intelektualcev z nasprotnih bregov.

Trst se skozi oba romana odstira kot palimpsest – prostor, v katerega se vpisujejo spomini, izgube in hrepenenja, pa tudi odsotnosti, molki in pozabe. Ni zgolj ozadje dogajanja, temveč aktivno prizorišče zgodovinskih silnic in notranjih pretresov. V svoji večplastnosti, nelinearnosti in večkulturnosti sledi mestna topografija literarni strukturi obeh del: raz-

drobljeni, fragmentarni, a obenem globoko resonančni. S tem postane Trst tudi simbolni prostor – stičišče osebnega in kolektivnega, kjer se razkrivajo boleče točke evropske preteklosti.

Literatura

- BEVK, France, 1967: Uvod. Cecilij Urban: *Zgodba o Viku*. Koper: Lipa. 5–6.
- GATTI, Carlo, 2012: Le navi passeggeri di linea italiane dal 1900 al 1970. Na spletu.
- GERMANETTO, Giovanni, 1959: Cecil Urban je umrl. *Delo* 11/2. 3–4.
- IVAŠIČ, Marta, 2022: Cecilija Urban: una ragazza nella Trieste di inizio Novecento. *Germinal* 131. 30.
- KALC, Aleksej, 2015: Trst kot stičišče prekomorskega izseljevanja pred 1. svetovno vojno. *Dve domovini/Two Homelands* 41. 77–88.
- KALC, Aleksej idr., 2020: *Doba velikih migracij na Slovenskem*. Ljubljana: Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije.
- KLOPČIČ, France, 1967: Cecilij Urban. *Cecilij Urban: Zgodba o Viku*. Koper: Lipa. 223–237.
- KLOPČIČ, France, 1982: Cecilij Urban. *Slovenski biografski leksikon*. Ljubljana: SAZU. Na spletu.
- KOS, Matevž, 2021: Bližnja daljava Človeka na obeh straneh stene. *Zvon* 25/6. 63–70.
- KRANJC, Marijan, 2015: Cecil (Cecilij) Josifovič Urban: primorski emigrant, prevajalec, srbski dobrovoljec, sovjetski državljani in slovenski pisatelj. *Vojaštvo*. Na spletu.
- PERENIČ, Urška (ur.), 2024a: *Trst, to je tam, kjer je Boris Pahor*. Ljubljana: Slovenska matica.
- PERENIČ, Urška (ur.), 2024b: *Jaz pa nikoli nisem sanjal: Opus Borisa Pahorja med življenjem in pisanjem*. Ljubljana: Slovenska matica, Trst: Založništvo tržaškega tiska.
- PIBERNIK, France, SIMČIČ, Zorko, 2019: *Dohojene stopinje*. Ljubljana: Beletrina.
- SIMČIČ, Zorko, 1947: Troje src se je srečalo. *Mlada setev* 12/7–10. 124–126.
- SIMČIČ, Zorko, 1957: *Človek na obeh straneh stene*. Buenos Aires: SKA.
- SIMČIČ, Zorko, 1993: Črni tekač. *Odhojene stopinje*. Celje: Mohorjeva. 17–25.
- SIMČIČ, Zorko, 2012: *Poslednji deseti bratje*. Ljubljana: Študentska založba.
- URBAN, Cecilij, 1967: *Zgodba o Viku*. Koper: Lipa.
- VOVKO, Andrej, 1990: Izseljenstvo. *Enciklopedija Slovenije*. 4. zvezek. Uredil Marjan Javornik. Ljubljana: Mladinska knjiga.